

Iratmegsemmisítés a Munkásőrség felszámolása idején ^[1]

Egy „félreértett” parancs Fóton

„A felszámoló bizottság vezetőjének döntése alapján égetéssel kell megsemmisíteni a kitöltetlen személyi kartonokat, nyomtatványokat, munkásőr igazolványokat, továbbá az évközből átjelentkezett, leszerelt, elhunyt munkásőrök igazolványait. Ugyancsak égetéssel semmisítsék meg a számítógépes adatszolgáltatással összefüggő kimutatásokat, állománymérlegeket stb.”

Bevezető

1989 tavaszától a Munkásőrséget (MŐR) folyamatos támadások érték. Az ellenzéki pártok kétségbe vonták létének szükségességét, s ezt a felfogást az MSZMP reformköreiben, de a politikai vezetők között is mind többen elfogadták. A Munkásőrség vezetése ugyanakkor még szeptemberben is úgy vélte, hogy megváltozott formában, s csökkentett létszámmal, a Honvédség, illetőleg a Honvédelmi Minisztérium (HM) alárendeltségében fennmaradhat a fegyveres testület. Elképzeléseik szerint a generalis átalakulásra 1990. január elsejétől kerülhetett volna sor.

A politikai nyomás ellenére a Munkásőrség szeptember 29-én, a Fegyveres Erők Napján és 30-án is mintegy 300 településen haditechnikai bemutatókat tartott. A szervezet egyes objektumai előtt - egyébként viszonylag kisszámú tüntetőt mozgató - megmozdulásokra került sor, amelyekre a Munkásőrség nem adott „harcos” választ. *Borbély Sándor* országos parancsnok a Munkásőrség Országos Parancsnokságának (MOP) október 2-ai ülésén lényegében csak tényeket állapított meg, bár állásfoglalása megfogalmazta az alapvető célt is: „*A legfontosabb, hogy a Munkásőrséget át tudjuk menteni, egy új, baloldali felállású vezetés legitím szervezeteként a baloldali erők segítésére és támogatására.*”

Az 1989. október 6-án megnyílt kongresszuson a - megszűnő MSZMP helyett létrejött - Magyar Szocialista Párt (MSZP) egyértelműen a Munkásőrség jogutód nélküli megszüntetését fogadta el. Az október 4-ei minisztertanácsi ülésen *Kárpáti Ferenc* honvédelmi miniszter javasolta, hogy „ebben a hónapban elvi döntés születne a Munkásőrségről.” A kijelentés lényege az volt, hogy „minden olyan tevékenysége szűnjék meg, amit eddig végzett,” s fegyverzetét a hadseregnek kell átadni. Egy kiskaput azonban meg kívánt hagyni: az átalakulás lehetőségét Nemzetőrséggé, mint önkéntes védelmi testületté. Más szóval „új fegyveres testület ne jöjjön létre, de önkéntes védelmi testületnek van létjogosultsága,” ami „rendőrségi feladatok kiegészítésében játszhat szerepet.” A Minisztertanács (MT) *Németh Miklós* miniszterelnök javaslatára vita nélkül tudomásul vette az elhangzottakat azzal, hogy még a hónap folyamán előterjesztést kell benyújtani a MT elé. *Borbély Sándor* országos parancsnokot szintén ezen az ülésen helyezték október 31-ei hatállyal nyugállományba. A Munkásőrség október 12-ei 041. számú parancsnokhelyettesi intézkedése az említettek ismeretében született, amelyben *Dósa István* az éberség, a biztonság fenntartására hívott fel, és a háttérig szolgálat ellátásával a hivatásos állományt bízta meg.

A HM köreiben elfogadott felfogás az önkéntes véderőről azonban nem állt erős lábakon a kormányon belül, s főként *Kulcsár Kálmán* igazságügy-miniszter lépett fel ellene. A HM az október 16-ai ülésén benyújtotta ugyan az erre vonatkozó előterjesztést „Javaslat az önkéntes területi véderő létrehozására” címmel, de a kormány csak a megszüntetéséről, illetve a honvédelmi törvény ennek megfelelő módosításáról döntött.

Ugyanezen az ülésen a Minisztertanács elfogadta a Munkásőrség jogutód nélküli megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot. Utasította a pénzügyminisztert a Munkásőrség vagyonának zárolására, a honvédelmi minisztert pedig technikai, fegyverzeti eszközeinek átvételére, megüresedő ingatlanainak „hasznosításig történő” őrzésére. Ezt követően a kormány kinevezte a Minisztertanács Védelmi Irodájának vezetőjét, *Markovics Ferencet* kormánybiztosnak, *Gruber Nándor* ezredesi miniszteri biztosnak a Pénzügyminisztérium részéről. Mellettük azonban a kormánybiztoságot nem vállaló *Dósa István* vezérőrnagy, addigi első parancsnokhelyettes irányította a megyei biztosok szervezetét. *Dósa István* a kormánybiztos által jóváhagyott „Intézkedési Terv” értelmében létrehozott Felszámoló Bizottság vezetője lett.

1989. október 20-án az országgyűlés *Kulcsár Kálmán* igazságügy-miniszter előterjesztésére elfogadta a Munkásőrség jogutód nélküli megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot (1989. évi XXX. törvény). A törvény, illetve a törvény kapcsán készült - *Markovics Ferencet* kormánybiztosnak kinevező és feladatait felsoroló - 107/1989. (X. 29.) MT. számú rendelet értelmében 1989. december 31-ig végre kellett hajtani a Munkásőrség hivatásos és polgári állománya helyzetének rendezését, haditechnikai eszközeinek átadását a HM részére, egyéb vagyona hasznosítását, továbbá a Munkásőrségre háruló területvédelmi feladatokat a Magyar Néphadseregnek bízta. Ennek első lépéseként zárolták a Munkásőrség vagyonát és 23-án a honvédség kijelölt alakulatai átvették/megszállták a Munkásőrség több mint 500 objektumát. A gyorsaság nem volt véletlen, hiszen az október 23-án várható ellenzéki megmozdulások (esetleges támadások) miatt is biztosítani akarták az épületeket, amelyek egy részében nagyszámú fegyver és lőszer volt.

Október 23-án *Dósa István* már az új feladat - a Munkásőrség megszüntetése - jegyében rendelte másnap 14 órára a MOP központba a megyei parancsnokokat és helyetteseiket. Közülük jelölték a megyei megbízottakat, akik hamarosan megkezdték munkájukat. A megbízottak folyamatosan jelentettek a felszámolás végrehajtásának állásáról, a fegyverzet, a felszerelések és ingatlanok átadásáról a HM és a PM részére.

Ezeknek a hónapoknak kedvelt sajtótémája volt az iratok megsemmisítéséről felszálló valós és valótlan hírek áradata. Éppúgy lehetett olvasni a Párttörténeti Intézet egyik harmadik emeleti - egyébként üres - szobájában lévő iratok sorsáról, mint a Köztársaság téri pártház nem bizonyított iratdaráljáról vagy a BM papírmegsemmisítő „gyáráról.” Nem kívánunk ezeknek a sajtócikkeknek a valóság tartalmával foglalkozni, de az tény, hogy a Munkásörseget sem kerülte el a félelemmel is összefüggő iratpusztítás.

Október 24-én délelőtt, a felszámolásban résztvevő minisztériumok, intézmények vezetői kormánybiztosi egyeztető ülésen vitatták meg az elkövetkező hónapok menetrendjét. Markovics Ferenc kormánybiztos áttekintő bevezetőjében kitért a MÖR iratok sorsára is. Láthatóan ekkor még nem volt végleges koncepció, s csupán azt kérte, készüljön javaslat arról, hogy mit semmisítsenek meg, s mi kerüljön levéltárba. Az ülésen Dósa István bejelentette a Felszámoló Bizottságon belül az egyes területek felelőseit, azaz az albizottsági vezetőket, eszerint „Kahulits [Lászlóné]elvtársnő az okmányainkat fogja rendezni. Selejtezzék, archiválják stb.)” A kijelentésből kiérezni, hogy nem ezt a területet tartotta a Felszámoló Bizottság vezetője a legfontosabbnak.

A Felszámoló Bizottság október 27-ei ülésén *Borzák Lajos* vetette fel, hogy kérdésként hangzott el, mi legyen az állomány személyi kártonjaival „Elégetni? Megsemmisíteni?” Borzák nem javasolta ezt a megoldást, hanem „Tegye el minden elvtárs dokumentumként.” A jogi kérdésekkel foglalkozó albizottság vezetője *Perényi György* nem értett egyet a szétosztással, hanem archiválásukat támogatta, hiszen a „munkásör meg fogja kapni a szolgálati igazolványát emlékül.” *Kahulits Lászlóné* ezzel kapcsolatban jelezte, hogy a Párttörténeti Intézetből is megkeresték - név szerint említve - a felelőt (a pártarchívum vezetőjét) az iratanyagokkal kapcsolatban: „Mindent tisztázunk, hogy mi a teendőnk ezekkel az iratokkal.” Egyúttal kijelentette, anélkül, hogy pontosabban utalt volna rá, „az iratanyagokat folyamatosan veszik át” a különböző munkásör szervezetektől.

Fehér Béla, a bizottság helyettes vezetője, szintén a személyi kártonok archiválása mellett állt ki. *Ferenczy Ferenc* utalva arra, ami egyébként a bizottság tagjai előtt is ismert volt, hogy a káderanyagok két - „a” és „b” - példányban készültek, ezért a megéknél levő „b” anyagokat meg lehetne semmisíteni, de az „a” példányt meg kell őrizni. Dósa István végül ez utóbbi megoldás mellett döntött, míg a szolgálati igazolványok maradhattak a munkásöröknel.

A felszámolás végzők érdekelhetően napokon keresztül haboztak, nem született döntés, aminek „eredményeként” a társadalmi állomány papíralapú személyi anyagain Budapestben, Nőgrád, Győr-Sopron és Vas megyékben „volt előljáróik önkényesen megsemmisítették” meg októberben, így azok nem kerültek levéltárba. **(Lásd az 1/a. számú forrást!)** Az állítás alátámasztására közöljük az október végén készített kapuvári és a csornai megsemmisítési jegyzőkönyvet, aminek a szövege is arra utal, hogy a központ lemaradt, hiszen ekkor még semmilyen írásos irányelvet nem adtak ki. **(Lásd az 1/b-c. számú forrást!)**

Dósa István fenti állásfoglalása a személyi anyagok területén is csak részleges volt, ugyanakkor a Bizottság közvetlen területén is működött a papírmegsemmisítés, amit az október 30-ai értekezleten Kahulitsné rövid közbeszólása bizonyított: „igen nagy mennyiségű 'M' irat van. Ennek rendezéséhez, mint eddig, kérem, Szabó [Károly] elvtársak segítségét. November 8-án az Újpesti Papírgyárba lehet menni selejtezni. Egy gépkocsit kell reggel 6 órára.” E kijelentés egyúttal azt is jelenti, hogy a különböző zászlóaljknál lévő harcckészültségi, riadóterv stb. iratok egy részét megsemmisítették, anélkül, hogy a HM megfelelő őrzőhelyeire vitték volna, s azt követően került volna a megfelelő eljárásrend szerinti selejtezésre. Vélhetően a hozzászóló nem a központi anyagokról beszélt, mert a november 15-ei kormánybiztosi egyeztető ülésen Borsits László vezérkari főnök-helyettes arról számolt be, hogy „a Munkásörség által készített harcckészültségi és mozgósítási okmányok bevonása szintén végrehajtva.” Más szóval a Munkásörség 'M', azaz háborús készültség esetére készített alkalmazási terve a Magyar Néphadsereg őrzésébe került. „Tehát nálunk vannak. Az 'M' lebiztosítás meghagyás, megszüntetését végrehajtottuk, a behívó és előállító parancsokat kiutaló határozatokat bevontuk .”

Visszatérve november elejére, a 2-ai felszámolási bizottsági ülés még egyértelműen azt igazolta, hogy a hónap elején folyamatos volt a papírmegsemmisítés. Az egyik résztvevő gépkocsit igényelt, amivel zúzdába lehet vinni az anyagokat. Közben persze kijelentette, hogy „az ügykezelés munkája rendben, folyamatosan zajlik, de a gond a szállítás körül van. Ez az elszállítandó mennyiség több tonnát tesz ki.” Kahulits Lászlóné ugyancsak arra utalt, hogy a papírmennyiség nagyon sok, s segítséget kért a munka elvégzésére. Sajnos az nem állapítható meg, hogy milyen jellegű iratokról volt szó. Bíráló kijelentése arról a „negatív jelenségről,” hogy „egyes helyeken, a pártbizottságokkal egy helyen működő egységeknél a pártbizottságok munkatársai egyszerűen kidobják a munkásörség anyagait,” azt sejteti, hogy a megsemmisítésre ítélt papírmennyiség nagyobb része üres blankettákat, kitöltetlen íveket jelentett.

Az ülésen ugyanakkor elhangzott a felszámolás egészére vonatkoztatva, hogy „nagyon kell vigyázni a szakszerűsége és törvényessége.” A hozzászóló Ferenczy Ferenc emellett hangsúlyozta, hogy a személyi anyagok „b” példányai „hiánytalanul pontosak legyenek,” ami jelezte, hogy változott a korábbi álláspont, és a személyi kártonok megéknél lévő példányait is meg kívánták őrizni. Ekkorra azonban több helyütt - mint fentebb írtuk - már megtörtént az iratok elégetése.

Forrásközlésünk egyik fontos elemét a Készletező Ellátó Parancsnokság főtí költségvetési üzeménél történt iratmegsemmisítésről szóló irategyüttes képezi, ahol az igazgató „félreértésből” minden irat megsemmisítését rendelte el. Ez az október végi tömeges iratmegsemmisítés arra indította a felszámolást irányítókat, hogy a szóbeli eligazításon túlmenően írásbeli utasításban is pontosítsák azokat a kereteket, amelyek között végre lehetett hajtani az iratselajtezéseket.

A főtí iratmegsemmisítések után, az igazgató Markovics Kálmánnak szóló 1989. november 15-ei nyilatkozatában kénytelen volt kijelenteni, „hogy az 1989. július 1. előtti okmányok és bizonylatok megsemmisítésre kerültek.”

A dokumentum tanúsága szerint még 1989 októberében a Felszámolási bizottság ügykezelési albizottsága értekezletet tartott, melyen eligazították az ügykezelőket, hogy a volt Munkásörség működése alatt keletkezett iratok iratározását, selejtezését, illetve átadásuk előkészítését milyen módon kell végrehajtani. Érdekes, hogy a főtí költségvetési üzem részéről az üzem igazgatójának titkárnője vett részt, mivel a központi ügykezelő ebben az időszakban nem tartózkodott a munkahelyén. *Szabó Attila* igazgató így tőle kapott tájékoztatást - írásos utasítást nem adtak ki - az értekezleten elhangzottokról. E szóbeli tájékoztató alapján Szabó Attila kiadta a 7. számú igazgatói intézkedést.

Az elrendelt vizsgálat nem tudott egyértelmű álláspontot kialakítani, mert az igazgató állítása szerint a titkárnő úgy tájékoztatta őt, hogy a felszámolási bizottság valamennyi irat megsemmisítésére adott utasítást. A titkárnő szerint főnöke félreérthette az általa elmondottakat, mert ő csak a jelentéktelen iratok megsemmisítéséről beszélt.

A vizsgáló bizottság végül azt a következtetést vonta le, hogy az igazgató gondatlanul járt el, amikor kiadta a 7. számú intézkedést - mivel meg kellett volna győződnie arról, hogy valóban elhangzott-e utasítás minden irat megsemmisítéséről, ugyanis az utasítás ellentétes volt az érvényben lévő jogszabályokkal. Ráadásul - mint azt az érintett titkárnő kijelentette - az sem volt egyértelmű, hogy az intézkedés alapján mit kell iratnak tekinteni, s mi történjék az okmányokkal, pénzügyi bizonylatokkal, stb. Feltételezhetjük azt is, hogy az igazgató maga sem volt tisztában irattári szempontból a végrehajtandó intézkedéssel.

A bizottság megállapítása szerint a központi értekezleten nem hangzott el, hogy az 1989. július 1. előtt keletkezett iratokat meg kell semmisíteni. Mivel Fóton sem volt közös eligazítás, ahol mód nyílt volna a vitatott kérdések tisztázására, az ügykezelők nem egyformán értelmezték az intézkedés szövegét, és ennek megfelelően azt többen nem az intézkedésben foglaltak szerint hajtották végre. Így az iratanyag több mint 90%-ára becsülték a megmaradt iratokat. Érezhető a jelentésből, hogy a bizottság igyekezett elbogatellizálni az ügyet, hiszen a „megsemmisítésre került anyagok jelentős része sem volt olyan jellegű, mely nehezebben az esetleges pénzügyi vagy más hatósági vizsgálatot”. Ugyancsak jellemzi az eljárásrend lazaságát, hogy szinte megbocsátó elnézéssel vették tudomásul, hogy a „megsemmisítésre került anyagokról nem vettek fel jegyzőkönyvet.”

A vizsgálat tehát nem tudta pontosan felmérni, mennyi és milyen jellegű iratot semmisítettek meg. Két területen viszont a teljes iratanyagot megsemmisítették, amelyek meghatározóan fontos dokumentumokat tartalmazhattak Fóton, a Központi Ellátó Parancsnokság (KEP) iratai között, s ehhez képest, senkinek nem esett bántódása: „A központi ügykezelésben az 1984-től 1989. június végéig keletkezett teljes anyagot megsemmisítették, valamint A[...].né által kezelt és a fegyverek mozgását követő és igazoló okmánygyűjtőkbe rendezett okmányok egy része került elégetésre.” (Az elégetést az objektum udvarán hajtották végre, ún. vaskosarakban, öntöttvas rácsos nyílt tüzi alkalmatosságokban. Más szóval, az ott dolgozók többsége láthatta a „műveletet.”)

E tények megállapítása után a bizottság jelentése ismét igyekezett enyhíteni az ügy súlyát. Eszerint a „központi ügykezelésben megsemmisített iratok száma és fajtája azt iktatókönyvekből megállapítható. A fegyverrel kapcsolatos utalványok megsemmisítése esetleg pótolható, mivel ezek 3 példányban készültek, és megtalálhatók állítólag a nyilvántartónál, valamint, mivel kapujegyként is szolgáltak, ott is 1 példányt irattároztak. A[...].né elmondása szerint az okmányok, illetve utalványok megsemmisítése egyébként sem okoz gondot, mivel a fegyverszám nyilvántartást megőrizték és a fegyverek nyilvántartó lapokon is szerepelnek, ami mutatja az utalványokon is szereplő mozgást is.” Eszerint „utólagos egyeztetés alapján” tisztázhatók az eltérések, mivel „a legfontosabb alapokmányok rendelkezésre állnak.”

A vizsgálat hét pontban összefoglalva megállapította, hogy a felszámoló bizottság nem adott ki olyan rendelkezést, hogy a Munkásörség iratait meg kell semmisíteni, ezért az igazgatói intézkedés minden alapot nélkülözött. Az ügykezelők eligazításán a 1989. július 1-ben megjelölt dátum nem hangzott el, Szabó Attila a fenti időpontot saját elhatározásából írta be az intézkedésbe. Az iratkezelésre vonatkozó jogszabályok ismeretében az igazgatónak tudnia kellett, hogy a jogelőd szervezet (KEP) iratanyagait meg kell őrizni, illetve összegyűjtve át kell adni a volt MOP központi irattárának. A vizsgálóbizottság egyedüli felelősnek az igazgatót jelölte meg, a központi tájékoztató elhangzott esetleges félreérthető kijelentések fel sem merültek, amire az is hozzájárulhatott, hogy az októberi központi tájékoztatót tartó ügykezelési albizottság vezetője is tagja volt a vizsgálóbizottságnak.

Az utolsó pontban lényegében azt állapították meg, hogy a megsemmisített iratok pontos felmérése többheti munkát igényelne, és akkor is csak az iratok iktatókönyv szerinti számát és tárgyát lehetne kimutatni.

Markovics Kálmán titkársága az ügyet ismeretlen tettes elleni feljelentéssel előkészítette a katonai ügyészség felé. A kormánybiztos azonban lezárta az ügyet, s nem került sor bűnvádi eljárásra. **(Lásd a 2. számú forrást!).**

Valószínűsíthetően a fői iratmegsemmisítéshez is köthető Borsits László altábornagy részben már idézett hozzászólása a november 15-ei értekezleten, hogy Munkásőrség fegyver, löszér és robbanóanyag átvételénél eltértek az okmányok adatai, azaz a nyilvántartásokkal gond volt. Ez pedig más területen is problémákat okozott. Úgy vélte, hogy a - karhatalmi felszereléseknél, a híradó eszközöknél - az együttműködés nem volt korrektt. „Sajnos itt is az a jellemző, hogy a nyilvántartások hiányoznak. Itt is arra való irányú törekvés volt megfigyelhető, hogy a nyilvántartások megsemmisítésre kerültek. Valamilyen belső intézkedés alapján.” Mivel a híradó anyagok átvételét csak november 6-án kezdték el, így Borsits állításai megfelelhetnek a valóságnak. Hasonló volt a vegyvédelmi eszközök átvételénél is, ahol: „Sok helyen itt is az a jellemző, hogy a meglévő nyilvántartásokat parancsra megsemmisítették. Nem tudjuk, hogy ezt a parancsot ki adta ki.”

Az értekezleten Gruber Nándor pénzügyminiszteri biztos kitért a Munkásőrség nyilvántartási rendszerére, amely állítása szerint nem felelt meg sem a jogszabályoknak, sem az iratkezelési előírásoknak, s jelezte, hogy a munkásőrségi ingatlanok jogi helyzetének tisztázása, értékbecslése körül is gondok lesznek a nyilvántartások hiánya, illetve megsemmisítése miatt.

A megállapításokra először Szilasi Imre, a Felszámoló Bizottság anyagi-technikai, pénzügyi albizottság vezetője válaszolt, és a nyilvántartási gondokat a múltban vélte megtalálni azzal, hogy 1979-ben hatályon kívül helyezték a régi anyaggyártási szabályokat, s 1980. január 1-től megszűnt a központi nyilvántartás, így átadások az nem volt naprakész, csak a megyék, illetve az egészségparancsnokságok saját anyagai voltak pontosak. Véleménye szerint „készetnyilvántartó lapokat és az anyaggyártási okmányait sehol nem semmisítették meg, éppen ezért kérném, hogy ha információjuk van arról, hogy azt megsemmisítették, akkor azt konkrétan majd jelezzék hozzám.” Lényegében az évközi változásokkal magyarázta a pontatlanságokat. A szintén jelen lévő Ungvár Gyula honvéd vezérőrnagy jelezte, hogy nem szeretnék, hogy kijelentéseik vádaskodásnak tűnjenek, de az tény, hogy ezres nagyságrendű eltérés van a fegyverek számában. „Van plusz és van mínusz.” Tolna megyében viszont a kulturális anyagokból volt hiány. Nem volt sem TV, sem más készülék. „Nem tudtak nyilvántartást, semmit adni. Azt mondták, hogy megsemmisítésre került.” Látható tehát, hogy a felszámolással megbízott, s a társ fegyveres testületéknél szolgáló vagy polgári munkahelyen dolgozó tagok sokszor éltek a gyantúperrel, hogy el akartak takarni előlük eszközöket, tárgyakat, iratokat. Tény az, hogy jónéhány nap eltelt, mire az iratok sorsáról is egyértelmű intézkedéseket hoztak a felszámolók.

A fői iratok megsemmisítéséről folytatott vizsgálat ideje alatt már elkészültek azok az utasítások, melyek meghatározták a Munkásőrség papíryanaginak sorsát. Ebben valószínűsíthetően a Párttörténeti Intézet főigazgatója is fontos szerepet játszott, aki az iratok megmentése mellett persze a Munkásőrség Országos Parancsnokságának iratanyagát is meg szeretne volna szerezni a pártlevéltár számára. A kormánybiztoshoz november 1-jén intézett levelében arra hivatkozva, hogy az 1972. évi 19. tvr. értelmében a Munkásőrség iratait a központi és a területi pártarchívumok vették át megőrzésre, ezért - függetlenül attól, hogy a május 8-ai MSZMP KB ülés határozata után a szervezet a Minisztertanács irányítása alá került - az addig át nem adott munkásőrségi iratokat selejtezés nélkül pártarchívumi megőrzésbe kérte. **(Lásd a 3/a. számú forrást!).** Levelében hivatkozott az Új Magyar Közponi Levéltár megbízott főigazgatójának a véleményére, aki egyetértett a Munkásőrség Országos Parancsnoksága iratainak Párttörténeti Intézetbe (PTI) kerülésével. Eltekintve attól, hogy az iratok őrzésének szabályozása néhány éven belül alapvetően megváltozott, a PTI főigazgatójának szándéka az iratok megmentése és együtt tartása érdekében szintén pozitív irányba vitte az iratszabályozás ügyét. Markovics Ferenc udvarias válasza lényegében ezt bizonyítja, s egyúttal jelzi az Intézetnek a korabeli politikai struktúrában ekkor még elfoglalt helyét: „Utasításomra a Munkásőrség felszámolását végző bizottság - kérésének megfelelően - a levelében foglalt szempontok szerint végzi munkáját.” **(Lásd a 3/b. számú forrást!).**

Dósa István november 8-án parancsot adott bizonyos iratok, elsősorban kitöltetlen személyi kartonok, nyomtatványok, munkásőr igazolványok elégetésére. A november 8-ai - Borzák Lajos aláírásával szétküldött - körlevél szerint égetéssel kellett megsemmisíteni a kitöltetlen személyi kartonokat, nyomtatványokat, munkásőr igazolványokat, továbbá az évközben átjelentkezett, leszerelt, elhunyt munkásőrök igazolványait. Érdekes, hogy a számítógépes adatszolgáltatással összefüggő kimutatásokat és állománymérlegeket szintén megsemmisítésre ítélte. **(Lásd a 4/a. számú forrást!).** A körlevél tartalma egyúttal azt is jelzi, hogy a PTI kapcsolat ekkor még kevésbé működött.

A körlevél ugyanakkor a társadalmi állományú munkásőrök személyi anyagának sorsáról nem adott határozott választ, hanem csak annyit utalást tett, hogy arról „a közeli napokban történik intézkedés.”

Hírek persze jöttek arról is, hogy a volt munkásőrök között nagy a nyugtalanság, mi lesz, ha személyi adataik nyilvánosságra kerülnek? A Bács-Kiskun megyei megbízott ezzel kapcsolatban már másnap - november 9-én - telexen jelezte Dósa Istvánnak, hogy a „volt munkásőrök ez ellen tiltakoznak, mindenképpen ragaszkodnak ahhoz, hogy soha semmilyen formában ne kerülhessen anyaguk illetéktelenek kezébe. Kérik, hogy helyszínen kerüljenek az anyagok megsemmisítésre.” **(Lásd a 4/b. számú forrást!).**

Az október végi égetés folytatódását is megakadályozandó született meg a döntés a személyi iratokról, s a november 16-án keltezett újabb körlevél szerint „a felszámoló bizottság vezetője döntése alapján a volt társadalmi állományú munkásőrök személyi anyagait (munkásőr személyi nyilvántartó és törzsadat lap, munkásőreskü, kérdőjegy, kitüntetésí jvasait, stb.)” a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézet Levéltárába kell leadni. A körlevélben arra kérték a megyei megbízottakat, „nyugtassák meg a munkásőröket arról, hogy a levéltári törvény alapján 50 évig védettek a személyi anyagok. Ez idő alatt a levéltár csak a volt munkásőrök, illetve közvetlen hozzátartozók kérésére ad ki igazolást - például a szolgálati viszonyról, kitüntésekről stb. - az ott tárolt személyi anyag alapján.” **(Lásd a 4/c. számú forrást!).**

A megyei megbízottak november végén, december elején eljuttatták a személyi kartonokat a Hadtörténelmi Intézet levéltárába. Az ügy még a Bács-Kiskun megyei kartonok esetében is nyugópontra került, hiszen november 30-án a megyei munkásőr parancsnokság volt személyügyi nyilvántartója jegyzőkönyvileg átadta a Hadtörténelmi Levéltár igazgatóhelyettesének a személyi nyilvántartó és törzsadat lapokat. Az átadott 1654 darab nyilvántartó karton - ismerve a Munkásőrség több mint 50 ezres aktív létszámát - hiányos volt. December 7-én azonban pótlólag megküldték az elmaradt bajai és kalocsai kartonokat is. Újabb csavart jelentett az ügyben, hogy a kormánybiztos 601/89. számú telexére hivatkozva a megyei megbízott a kinevezett és szerződéses polgári alkalmazottak személyi anyagának megsemmisítése mellett döntött. 1989. december 4-én - a munkaviszonnyal kapcsolatos okmányok kivételével - égetéssel az érintettek jelenlétében megsemmisítették kilenc fő (nyolc nő, egy férfi) komplett személyi anyag gyűjtőjét, amiről szabályos „megsemmisítési jegyzőkönyv készült”. A hivatkozott telex értelmében a megyei megbízott maga dönthette el, hogy a személyi kartonokat visszaadja a polgári alkalmazottaknak, vagy jelenlétükben megsemmisíti, s arról jegyzőkönyvet készít. A gyakorlatban a többség az utóbbi utat választotta.

A Balogh Sándornak küldött válaszlevélnek megfelelően, illetve a helyzet súlyossága miatt több más utasítás kiadására is sor került. Ennek ellenére, hogy október 20-án a parlament elfogadta a Munkásőrség felszámolását, az ellenzék követelésére kikényszerített ún. négyigenes népszavazás egyik kérdése továbbra is a szervezet megszüntetésére szólított fel, s az a felszámoló munkájára is hatott. A szétküldött körlevelek érdekes módon a Balogh Sándor és Markovics Ferenc közötti levélváltással közös ügyiratszám alá találhatók meg, ami, ha közvetve is, de a fenti levélváltás súlyát támasztja alá. **(Lásd az 5/a-c. számú forrásokat!).**

November 20-án az anyagi-pénzügyi bizonylatok kezelésének rendjéről adott ki a Felszámoló Bizottság intézkedést, amelyben az irattárban történő megőrzésről, illetve a selejtezésről tájékoztatták a megbízottakat. Ennek értelmében öt évnél korábban született irat nem volt selejtezhető, illetve azokat a megfelelő pártarchívumnak kellett átadni. **(Lásd az 5/a. számú forrást!).**

Két nappal később, annak érdekében, hogy a munkásőrségi ingatlanokat átadni, illetve értékesíteni tudják, a munkásőrségi beruházások során készített iratanyagok minősítésének megszüntetéséről adott ki a Felszámoló Bizottság utasítást. Mivel ezek a beruházás idején titkos vagy szigorúan titkos minősítést kaptak, így a törlés után megőrzésük is elengedhetetlen volt. **(Lásd az 5/b. számú forrást!).**

Az előző kettőnél azonban sokkal fontosabb volt a kormánybiztos nevében 27-én kiadott, a személyi anyagokhoz kapcsolható - már említett - 601/89. számú telexutasítás. Az intézkedés szerint a hivatásos állomány tagjaival egyeztetni kellett ezeknek a „b” iratoknak a sorsáról, s ezt követően el kellett juttatni hozzájuk. A polgári állomány „b” irataiból ki kellett emelni a munkaviszonnyal kapcsolatosakat, azokat el kellett juttatni az érintetteknek, s a visszamaradt anyagok esetében a megyei megbízott hatáskörébe utalták, hogy megsemmisítik vagy sem ezeket a dokumentumokat. Az égetésről pedig jegyzőkönyv készítését rendelték el. Mint láttuk, többségüket megsemmisítették.

A körlevélben a polgári mellett a hivatásos állomány személyi anyagairól is intézkedett az aláíró Dósa István. **(Lásd az 5/c. számú forrást!).**

A személyi kartonok elhelyezése tehát nem képezte vita tárgyát, azok a HM Hadtörténelmi Intézet Levéltárába kerültek, s nemsokára követték őket az ideiglenesen a Párttörténeti Intézetbe beszállított MOP iratok is, hogy aztán a társadalmi állomány személyi anyagaival együtt 2005-ben az Országos Levéltár őrzetébe kerüljenek.

Mint látható, a Felszámoló Bizottság több hetes késéssel döntött az iratok sorsáról, úgy tűnik, Markovics kormánybiztos átengedte a terepet a volt munkásőr parancsnokokból álló testületnek, akik sokszor ellenérdekeltek voltak az iratok megőrzésében. A kormánybiztosi egyeztető értekezleten folytatott viták is arról

tanúskodnak, hogy nem volt egységes a gondolkodás a Munkásörség iratainak különböző papíralapú dokumentumairól. Miközben az egyes egységeknél utasítás híján folyt a megsemmisítés, addig a bizottság is folyamatosan selejteztetett iratanyagot. Nyilván ennek is köszönhető, hogy a MÖR központi iratanyaga is meglehetősen hiányosan maradt fenn. Markovics Ferenc 1989. december 7-ei keltezéssel jelentést készített a Minisztertanács részére a Munkásörséggel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról, melyben a személyi kérdésekről, a vagyon felméréséről, az ingó és ingatlan vagyon értékesítéséről, a lezáratlan ügyek további sorsáról is számot adott. Dósa István, valamint *Borsits László* altábornagy decemberben összefoglalót készített, amelyeket felhasználva készítette el Markovics december 21-én a Minisztertanács részére előterjesztését és az MT rendelettervezetet. A felszámolóok teljesítményét az adott rövid idő alatt és feltételek mellett jónak ítélnék ma is. Más kérdés, hogy a vagyon későbbi sorsa számos kérdőjelet vet fel ma is, amelyekhez képest a félelemből és/vagy felelőtlenségből megsemmisített iratok sorsa eltörpül.

Az iratok a Minisztertanács alá tartozó Védelmi Iroda iratai között található.

Fotó: Fortepan 19314

Jelzet: MNL OL XIX-A-98 - Az államigazgatás felsőbb szervei, Központi (nem miniszteriális) kormányzati szervek, Honvédelmi Bizottság.

Források

1.

a.

Feljegyzés társadalmi állományú munkásörök adatait tartalmazó mágnesszalag végleges megőrzéséről - és személyi kartonok megsemmisítéséről

Budapest, 1989. december 20.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HELYZETÉT

RENDEZŐ ALBIZOTSÁG

[Kézírással.]

878/[19]89.

L. Markovics XII. 21.

Rendben!

Intézkedni az átadásra.

12. 28.

FELJEGYZÉS

Markovics Ferenc kormánybiztos elvtársnak

Kormánybiztos Elvtárs!

Azzal a kéréssel fordulunk kormánybiztos elvtárshoz, járuljon hozzá, hogy társadalmi állományú munkásörök adatait tartalmazó mágnesszalag végleges megőrzésre a Hadtörténelmi Levéltárba kerüljön. Ennek a logikája az, hogy a társadalmi állományú munkásörök személyi kartonjait ez az intézmény vette át azzal, hogy a levéltári törvények szerint megőrzi. Adatkérésre csupán az érintett és közvetlen hozzátartozója jogosult. A levéltár mindenkor ki tud adni hivatalos igazolást (szolgálati idő igazolása, kitudatás igazolása például nyugdíjhoz stb.) az odakerült személyi anyagok alapján, kivéve a fővárosi, a Nógrád, a Győr-Sopron és a Vas megyei állományt, mivel azok anyagait volt előjáróik önkényesen megsemmisítették. Ez csak a mágnesszalag átadásával pótolható, másrészt a levéltár munkáját a többi esetben is megkönnyíti a korszerűbb adathordozó alkalmazása.

Budapest, 1989. december 20.

(Borzák Lajos)

[Kézírással.]

A társadalmi állomány nyilvántartását tartalmazó 2 db mágnesszalag átadásra került.

1989. dec[ember] 29.

K[...] E[...]

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (269. d.) - Eredeti, aláírással ellátott irat.

b.

Iratmegsemmisítési jegyzőkönyv

Kapuvár, 1989. október 27.

VARGA TIBOR MUNKAÉRTÉKELŐ
KAPUVÁR

Készült: 2 példában
...sz. péld.

111983
86/89

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Munkácsréteg Győr-Sopron megyei Parancsnoksága
G Y Ő R

Tárgy: Személyi nyilvántartó kartonok megsemmisítése

Készült: 1989. 10.27.-én a kapuvári parancsnokság hivatalos helyiségében

Jelen vannak: J J EFK.
H F EFK.ÖH.
H A ügykezelő

Az egység feladatlása során a kezelésünkben lévő személyi anyagokat /kartonok, egészségügyi törzslapok/ központi intézkedésre helyben égetés útján megsemmisítettünk.

Megsemmisítettünk 245 db személyi kartont, és ott. törzslapot.
A fent nevezettek kijelentik, hogy a jegyzőkönyvben foglaltak a valóságnak megfelelnek, melyért felelősséget vállalunk.

k.m.f.

EFK. EFK.ÖH. ügykezelő

Magyar Országos Levéltár

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989. (268. d.) - Eredeti, aláírásokkal ellátott irat.

c.

Iratmegsemmisítési jegyzőkönyv

Csorna, 1989. október 30.

88/1989

M E G S E M M I S Í T É S I J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Készült: Csornán 1989. október 30-án a volt munkásfülké személyi nyilvántartó és törzslaplajai, személyi anyagai /kérdőív, m. eskü, adatfelvételi lapok, kitérítési javaslatok / megsemmisítéséről.

Jelen vannak: F M
B M
F G
B I

A mi napon a volt munkásfülké kizárólagos kérdésére, mivel sem a jelenben, sem a jövőben nem járulnak hozzá személyi adataik hozzáférhetőségéhez, ezért a volt egységél lévő

235 db. m. személyi nyilvántartó és törzslaplajot mellékleteivel együtt az udvaron felállított kohóban a fent nevezettek jelenlétében égetéssel megsemmisítettük.

k.m.f.

/ F M / / B M /
/ B I / / F G /

Magyar Országos Levéltár

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (268. d.) - Eredeti, aláírásokkal ellátott irat.

2.

Iratmegsemmisítés Fótón

Fót, 1989. november 15.

KÉSZLETEZŐ ELLÁTÓ PARANCSNOKSÁG

Költségvetési Üzem

-

Markovics Ferenc kormánybiztos

részére

-

Alulírott kijelentem, hogy az 1989. július 01. előtti okmányok és bizonylatok megsemmisítésre kerültek.

Sem a korábbi évekből, sem az 1985. december 31-i fordulónappal készült leltár, és az ezzel kapcsolatos okmányok rendelkezésre nem állnak.

Fót, 1989. november 15.

Szabó Attila

igazgató

*

JELENTÉS

[popup title="Markovics Ferenc" format="Default click" activate="click" close text="Kézírással: „L. Markovics XII. 6. A javaslatokkal egyetértek, dr. Perényi Gy. folytassa le a konzultációt és tájékoztasson. [Dőlt szöveg áthúzza.] Zárjuk le az ügyet!" "] kormánybiztos részére

A Készletező Ellátó Parancsnokság Költségvetési Üzeménél (Fót) végrehajtott helyszíni vizsgálat után a következőket állapítottuk meg:

1989 októberében felszámolási bizottság ügykezelési albizottsága értekezlet keretében igazította el az ügykezelőket, hogy a volt Munkásörtség működése alatt keletkezett iratok irattározását, selejtezését, illetve átadásuknak előkészítését milyen módon kell végrehajtani.

Itt hangzott el olyan információ is, hogy a munkát a helyi sajtóosságok figyelembevételével, de az érvényes szabályok szerint kell végezni.

A költségvetési üzem részéről az értekezleten Sz[...] F[...]né az üzem igazgatójának titkárnője vett részt, mivel a központi ügykezelő ebben az időszakban nem tartózkodott a munkahelyén.

Az értekezletet követően Sz[...]né tájékoztatta Szabó Attila igazgatót az értekezleten elhangzottakról, ami alapján Szabó Attila kiadta a 7. számú igazgatói intézkedést.

Azt egyértelműen nem lehetett megállapítani, hogy Sz[...]né olyan tájékoztatást adott-e, mely szerint a felszámolási bizottság utasítására valamennyi iratot meg kell semmisíteni, de Szabó Attila meghallgatása során egyértelműen ezt állította. Székelyné ezzel szemben azt mondta el, hogy valószínű Szabó Attila félreértette az általa elmondottakat, mert ő csak a jelentéktelen iratok megsemmisítéséről beszélt.

A rendelkezésre álló adatok alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy Szabó Attila igazgató gondatlanul járt el, amikor kiadta a 7. számú igazgatói intézkedést - mivel ismerte az iratkezelésre vonatkozó volt MOP utasításokat -, mert meg kellett volna győződnie arról, hogy valóban elhangzott-e olyan utasítás, hogy minden iratot meg kell semmisíteni, tekintettel arra, hogy az utasítás ellentétes volt az érvényben lévő jogszabályokkal.

Az igazgatói intézkedést egyébként is nagyobb körültekintéssel kellett volna elkészíteni, mert az félreérthető. Így például nem egyértelmű, hogy az intézkedés alapján mit kell iratnak tekinteni, nem szabályozza továbbá, hogy mi történjék az okmányokkal, pénzügyi bizonylatokkal, stb.

Megállapítást nyert, hogy az értekezleten nem hangzott el olyan kijelentés, hogy az 1989. július 1. előtt keletkezett iratokat meg kell semmisíteni. Az intézkedésben azt saját elhatározás alapján vették be, mely megegyezik a költségvetési üzem működésének kezdetével.

Véleményünk szerint a selejtezés előkészítése során szükséges lett volna, hogy a különböző munkahelyeken dolgozó ügykezelők ne csak a 7. számú igazgatói intézkedést kapják meg, hanem közös eligazításon is vegyenek részt, ahol mód nyílt volna a vitatott kérdések tisztázására.

Bizonyítja a fentieket az is, hogy az ügykezelők nem egyformán értelmezték az intézkedés szövegét, és ennek megfelelően többen azt nem is az intézkedésben foglaltak szerint hajtották végre.

Az eligazítás során arra is sor kerülhetett volna esetleg, hogy Sz[...]né figyelmeztesse Szabó Attilát, hogy az eligazításon nem azok hangzottak el, amelyet az intézkedésben írtak.

Az iratoknak az intézkedés szerinti teljes megsemmisítésének elmaradása csak az igazgatóhelyettesek és az ügykezelők önálló elhatározásán múlt, mely ellentétes volt az intézkedésekben foglaltakkal.

A helyszínen szerzett tapasztalatok azt bizonyították, hogy az iratanyagok több mint 90%-a (becslés szerint) megtalálható és a kiselejtezésre, illetve megsemmisítésre került anyagok jelentős része sem volt olyan jellegű, mely nehezebben az esetleges pénzügyi vagy más hatósági vizsgálatot .

Hiányosságnak tekinthető viszont, hogy a megsemmisítésre került anyagokról nem vettek fel jegyzőkönyvet.

A megsemmisítésre kijelölt anyagok között a vizsgálatot végzők találtak olyan utalványokat, melyek anyagok, fegyverek mozgására vonatkoztak. (Ezek megsemmisítését a vizsgálatot végzők megtiltották.)

A vizsgálat rövid időtartama alatt azt pontosan felmérni, hogy mennyi irat és milyen jellegű került megsemmisítésre, nem lehetett. Az viszont bebizonyosodott, hogy két területen került sor az őrzött iratanyagok teljes megsemmisítésére.

A központi ügykezelésben az 1984-től 1989. június végéig keletkezett teljes anyagot megsemmisítették, valamint A[...] J[...]né által kezelt és a fegyverek mozgását követő és igazoló okmánygyűjtőkbe rendezett okmányok egy része került elégetésre.

A központi ügykezelésben megsemmisített iratok száma és fajtája azt iktatókönyvekből megállapítható. A fegyverrel kapcsolatos utalványok megsemmisítése esetleg pótolható, mivel ezek 3 példányban készültek és megtalálhatók állítólag a nyilvántartónál, valamint, mivel kapujegyként is szolgáltak, ott is 1 példányt irattároltak. A[...]né elmondása szerint az okmányok, illetve utalványok megsemmisítése egyébként sem okoz gondot, mivel a fegyverszám nyilvántartást megőrizték és a fegyverek nyilvántartó lapokon is szerepelnek, ami mutatja az utalványokon is szereplő mozgást is.

A fegyverek vonatkozásában megtalálható teljes egészében az 1989. évben keletkezett iratok és részben az 1987, 1988-ban keletkezett iratok.

Az 1985. évi december 31. fordulónappal készült leltár A[...]né elmondása szerint a pénzügyi ágazatnál került lerakásra.

Véleménye szerint a fegyverekkel kapcsolatos problémát az okozta, hogy azokat nem tételesen a nyilvántartás szerint vették át, és a raktárakért felelős személy sem volt jelen.

Az utólagos egyeztetés alapján, elmondása szerint tisztázhatók a korábbi eltérések, mivel a legfontosabb alapokmányok rendelkezésre állnak.

ÖSSZEGEZÉS

A rendelkezésre álló rövid időt is figyelembe véve a vizsgálat a következőket állapította meg.

- 1.) A felszámoló bizottság olyan rendelkezése nem volt, mely szerint a munkásörtség iratait meg kell semmisíteni, ezért az igazgatói intézkedés minden alapot nélkülöz.
- 2.) A mennyiben Szabó Attila olyan tájékoztatást kapott, hogy az ügykezelők eligazításán az iratok megsemmisítését írták elő, egyébként sem hatotta végre, mert az jogszabályba ütköző lett volna.
- 3.) Az intézkedés 1. pontjában az 1989. július 1-ben megjelölt dátum az ügykezelők eligazításán nem hangzott el.

Szabó Attila a fenti időpontot saját elhatározásából írta be az intézkedésbe, mivel az megegyezik a költségvetési üzem működésének kezdő időpontjával, így a tekintetben a célzatosság feltételezhető.

- 4.) Az iratkezelésre vonatkozó jogszabályok ismeretében Szabó Attilának tudnia kellett, hogy a jogelőd szervezet (KEP) iratanyagait meg kell őrizni, illetve összegyűjtve át kell adni a volt MOP központi irattárának.
- 5.) Az intézkedés 3. pontjában foglalt megsemmisítés például a pénzügyi iratok vonatkozásában is ellentétes a bizonylati albumban előírtakkal, így jogszabályellenes is.
- 6.) A meghallgatások során sem szándékosságot, sem a gondatlanságot egyértelműen nem lehetett bizonyítani, így annak bizonyítása további vizsgálatot igényelne.
- 7.) A megsemmisített iratok pontos felmérése többheti munkát igényelne és akkor is csak az iratok iktatókönyv szerinti számát és tárgyát lehetne kimutatni, illetve ezek alapján kellene következtetéseket levonni.

JAVASLATOK

- 1.) Célszerű lenne konzultálni a Katonai Ügyészséggel, hogy szükségesnek tartanak-e további vizsgálatot és annak alapján gazdasági ellenőrzés meghiúsítása (Btk. 289.§) vagy visszaélés okirattal (Btk. 277. § vétsége miatt eljárást kezdeményezni, illetve a jelenleg is bizonyítható számviteli és bizonylati rend megsértése miatt (17/1968/IV.14./Korm. számú rendelet 148/A §) szabálysértési eljárást lefolytatni, melyet parancsnoki hatáskörben kell elbírálni.
- 2.) Tisztázni kell azt is, hogy a korábbi ellenőrzések milyen hiányosságokat tapasztaltak az iktatási és nyilvántartási rendben és az észrevételek, hiányosságok megszüntetésére kerültek-e.

Budapest, 1989. november 27.

(Dr. Perényi György)
a felszámoló bizottság
jogi albizottság vezetője

*

MEGHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

-

Készült: 1989. november 22-én Fóton, a költségvetési üzem hivatalos helyiségében.

A költségvetési üzemnél végrehajtott iratselejtezéssel kapcsolatban a meghallgatott személyek az alábbiakat adták elő.

SZABÓ ATTILA, igazgató

1989 októberében, a pontos időpontot már nem tudom megmondani, Sz[...].né a Készletező Ellátó Parancsnokság Költségvetési Üzem ügykezelője vett részt a volt MOP-on a felszámoló bizottság ügykezelési albizottsága ülésén.

Az értekezletet követően számolt be az albizottság ülésén elhangzottakról, mely az iratok selejtezésével, illetve selejtezésre való előkészítésével foglalkozott. Mivel velem azt közölte, hogy a helyi sajátosságok figyelembevételével az iratokat meg kell semmisíteni, így kiadtam a 7. számú igazgatói intézkedést, melyben az igazgatóhelyetteseket bízam meg határidő kitűzésével az iratok megsemmisítésével.

Tudomásom volt arról, hogy a volt Munkásörsegnél kiadásra került az iratok kezelésére vonatkozó belső utasítás, de mivel a Munkásörtség megszűnt a KEP 1989. július 1-vel átalakult költségvetési üzemmé, az intézkedésben úgy döntöttem, hogy a HB, illetve „M” iratokon kívül a többi iratra nincs szükség, ezért a fenti időpont előtt keletkezett iratok megsemmisíthetők.

Azt nem ellenőriztem, hogy az igazgatóhelyettesek a selejtezést milyen módon hajtják végre, milyen iratokat, bizonylatokat semmisítenek meg.

Markovics Ferenc kormánybiztos részére 1989. november 15-én irt feljegyzésomban a munkatársaim tájékoztatása alapján rögzíttem azt a tényt, hogy az 1989. július 1-je előtti okmányok, bizonylatok megsemmisítésre kerültek, így az 1985. december 31-i fordulónappal készült leltár és az ezzel kapcsolatos okmányok nem állnak rendelkezésemre.

Én a kapott tájékoztatás valóságáról nem győződtem meg.

SZ[...] F[...]NÉ, ügykezelő

1989 októberében [?]n vettem részt a felszámoló bizottság ügykezelési albizottság ülésén és pontosan jegyzeteltem az ott elhangzottakat. Visszatérve munkahelyemre a Készletező Ellátó Parancsnokság [KEP] Költségvetési Üzemébe, Főtra, tájékoztattam Szabó Attila igazgatót arról, hogy a helyi sajátosságok figyelembevételével az iratok közül mik semmisíthetők meg, melyeket kell megőrizni, illetve rendszerezni. Én olyat nem állítottam, hogy valamennyi iratot meg kell semmisíteni, amely 1989. július 1-je előtt keletkezett. Igaz, hogy az nem került tisztázásra, hogy az irat szó alatt a levelezést kell-e csak érteni vagy az anyagi-pénzügyi okmányokat, bizonylatokat is.

Valószínű, hogy a 7. számú igazgatói intézkedésbe azért került be az 1989. július 1-jei időpont, mert a költségvetési üzem akkor alakult. Az igazgatóhelyettesek irányítása alá tartozó ügykezelők részére külön eligazítást az iratselejtezéssel kapcsolatban nem tartottak, csak a 7. számú igazgatói intézkedést kapták meg, és közvetlen vezetőjük határozta meg, mit semmisíthetnek meg, vagy selejteznek. Én a magam részéről semmi olyan iratot nem semmisítettem meg, mely történeti értékű vagy minősített irat volt. Az iratok egy részét átadtam a központi ügykezelésnek, és csak a felesleges példányszámokat dobtam ki.

Az iktatókönyvből egyébként az iratok sorsa nyomon követhető. Véleményem szerint az okozta a félreértést, hogy az igazgatói intézkedés csak iratokról beszél, és nem rendelkezik az anyagi-pénzügyi okmányokról, bizonylatokról.

B[...] K[...], kereskedelmi igazgatóhelyettes

A 7. számú igazgatói intézkedés alapján az iratok selejtezését három területen végeztük. A nálam lévő iratok közül selejtezésre nem került semmi. Az irányításom alatt lévő ügykezelő B[...] M[...]né és a munkatársak önállóan végezték az iratok selejtezését. Az én területemet illetően a készletnyilvántartásokat, az anyaggazdálkodók vezetik, ott a keletkezett iratok megsemmisítését nem engedélyeztem. A Magyar Néphadseregnek átadott anyagokról utalványok készültek, azok rendelkezésre állnak. Az 1985. december 31-i fordulónappal készült leltárak, de a többi leltári okmány sem található meg nálunk, mivel azt átadtuk a főkönyvelőségeknek.

B[...] M[...]né, ügykezelő

A 7. számú igazgatói intézkedést ismerem, az ügykezelők részére külön eligazítás nem volt, hogy értelmezzék az abban leírtakat. Én úgy értelmeztem, hogy mivel 1989. július 1-től a KEP költségvetési üzem lett, a korábbi előírások már nem vonatkoznak rá, és új határozatok kerülnek kiadásra. A selejtezésről, illetve az azzal kapcsolatos feladatokról B[...] K[...]jal, közvetlen vezetőmmel beszélgettünk. Ez alapján csak a duplikált példányokat és a belső utasításokat, intézkedéseket selejteztük ki.

A titkos, szigorúan titkos anyagok megőrzésére kerültek, illetve az iratanyagok egy részét átadtuk a központi irattárnak. Ezek az iratok az iktatókönyvből nyomon követhetők tárgy és szám szerint is. Semmi olyan okmány, utalvány nem került kiselejtezésre, melynek utólagos vonzata lehet akár pénzügyi vagy bármely vonatkozásban.

F[...] ZS[...], főkönyvelő

A 7. Számú igazgatói intézkedés végrehajtására a területemen nem került sor, mivel a pénzügyi iratok őrzésére jogszabályok vonatkoznak. Csak olyan feljegyzések, levelek kerültek kiselejtezésre, amelyeknek pénzügyi vonzata nincs.

P[...] I[...], könyvelő

A pénzügyi területen iratselejtezésre nem került sor, azok egy része lefűzve a saját irattárunkban megtalálható, a másik részét felvittük számítógépre. Az utolsó tíz év anyaga (naplók, bizonylatok) mind megtalálhatók.

Az 1985-ben felvett forduló-leltárból a helyiségleltárak F[...] Zs[...]nál található meg, a 101-3/10/1986-os szám alatt.

Az iratanyag rendezés során csak a volt MOP felé küldött beszámoló, belső utasítások, körlevelek megsemmisítésére került sor, de ezek nincsenek kapcsolatban a pénzügyi anyaggal. A megsemmisítésről jegyzőkönyvet nem készítettünk

K[...] K[...], központi ügykezelési előadó

1989 októberében a volt MOP-on megtartott ügyviteli jellegű eligazításon Sz[...]né vett helyettem részt. Az ott elhangzottakat tolmácsolta nekem, majd a 7. számú igazgatói intézkedés alapján elkezdtem a selejtezést. Én az igazgatói intézkedést úgy értelmeztem, hogy költségvetési üzem megalakulásának (1989. július 1.) időpontja előtt keletkezett iratokat meg kell semmisíteni. Ennek megfelelően a mai napig kiselejtezésre kerültek az 1984. és 1989. év közötti időben keletkezett iratok. Ezek nagy része a MOP-ról érkezett levelek, parancsok, utasítások, intézkedések voltak. Az anyagok megsemmisítéséről külön jegyzőkönyvet nem készítettünk, de az iktatókönyveket megtartottuk, így megállapítható, milyen iratok kerültek megsemmisítésre. Az „M” iratokat T[...] I[...] tárolja, azokat iktatókönyvvel együtt felküldtük a MOP ügykezelésre. Az 1984 előtt keletkezett iratok nem kerültek megsemmisítésre.

H[...] I[...], műszaki igazgatóhelyettes

A 7. számú igazgatói intézkedésben foglaltakat csak részben hajtottuk végre. Kiselejtezésre csak az érdektelen anyagok kerültek, mint pl. belső utasítások, intézkedések, körlevelek stb.

5 évre visszamenően megvan minden irat a nyilvántartó kartonok, bizonylatok, leltári anyagok, átadás- átvételi jegyzőkönyvek, levelezések irattári példányai is. Tehát, ami anyagok mozgásával kapcsolatos irat, az nem kerül kiselejtezésre.

K[...] I[...]NÉ, ügykezelő

H[...] I[...] utasításának megfelelően az épület és helyiségleltárak, szerszámkönyvek és a működésünkkel kapcsolatos iratok mind megvannak. Az 1989. július 31-én végrehajtott leltározásról szóló anyagokat a pénzügyi részlegnek adtuk át.

A[...] I[...]NÉ, anyag-nyilvántartó

A 7. számú igazgatói intézkedést ismerem, a selejtezési munkákat az alapján kezdtem meg. Mivel intézkedés kiadását követően külön megbeszélés e témakörben nem volt, én 1989. július 1-je előtt keletkezett anyagi bizonylatokat megsemmisítését [I], illetve kiselejtezését részben végrehajtottam, de a legfontosabb alapokmányokat megtartottam. Így megőriztem a fegyverszám nyilvántartást és a fegyvernyilvántartó lapokat is, amelyekre átvételre került a kiselejtezett utalványokon szereplő fegyvermozgás is

A kiselejtezett utalványokon 3 példányban készültek, így a kiselejtezteken kívül azok megtalálhatók a nyilvántartónál és mivel kapujegyként is szolgáltak, a kilépéskor le kellett 1 db-ot adni a portán is.

A kiselejtezett anyagokról jegyzőkönyv nem készült, de véleményem szerint az utalványokra nem volt szükség, mivel azokon szereplő lényeges adatok más meglévő anyagi bizonylatokra, kartonokra átvételre kerültek.

Jelenleg felfalálhatók az 1989. évben keletkezett utalványok és a korábbi évekből az 1987 és 1988 évben keletkezett utalványok egy része.

A leltárösszesítő jegyzőkönyvek csak a pénzügyi ágazatról kerülnek irattározásra.

A fegyverek átadásánál véleményem szerint az okozta a problémát, hogy azokat nem tételesen és nyilvántartás szerint vették át, és a raktárokért felelős személy sem vett részt az átadáson.

Véleményem szerint az utólagos egyeztetés során az eltérések tisztázhatók, mivel a legfontosabb okmányok rendelkezésre állnak.

Budapest, 1989. október 24.

(Dr. Kahulits Lászlóné)

a felszámoló bizottság

ügykezelési albizottság

vezetője

(Dr. Németh Péter)

a felszámoló bizottság

jogi albizottság tagja

*

MT Védelmi Iroda

Kormánybiztosa

Készült: 4 pld-ban

sz.pld

Dr. Sz[...] Gy[...] alezredes részére

a Budapesti Katonai Ügyészség Vezetőjének

Tisztelt Sz[...] Úr!

A volt Munkásőrséget felszámoló bizottság megállapította, hogy a Készletező Ellátó Parancsnokság Költségvetési Üzeménél (Fót) a felszámolás során megsemmisítettek olyan iratokat, bizonylatokat, utalványokat, amelyek közokiratnak tekinthetők.

Az iratok megsemmisítését az üzem igazgatója Szabó Attila általa kiadott 7. számú igazgatói intézkedésével rendelte el.

Meghallgatása során Szabó Attila azt állította, hogy az intézkedés kiadásának a felszámoló bizottság szóbeli utasítása az alapja, amelyet az üzem ügykezelője, Sz[...] F[...]né közölte vele 1989 októberében, a felszámolási bizottság ügykezelési albizottságának országos értekezletét követően.

Sz[...] F[...]né tagadta, hogy igazgatójának olyan tájékoztatást adott volna, hogy az 1989. július 1. előtt keletkezett iratokat meg kell semmisíteni.

A vizsgálat során nem tudtuk egyértelműen tisztázni, hogy milyen vagy kinek szóbeli utasítása alapján rendelte el Szabó Attila igazgató az iratok megsemmisítését.

Tekintettel a fentiekre

feljelentést teszek

ismeretlen tettes, illetve tettesek ellen a Btk. 277. §-ban foglalt visszaélés közokirattal vétségének elkövetése alapos gyanúja miatt.

Tájékoztatásul megküldöm az ügyben keletkezett iratok egy példányát.

Melléklet: 11 oldal

Budapest, 1989. december „ „

(Markovics Ferenc)

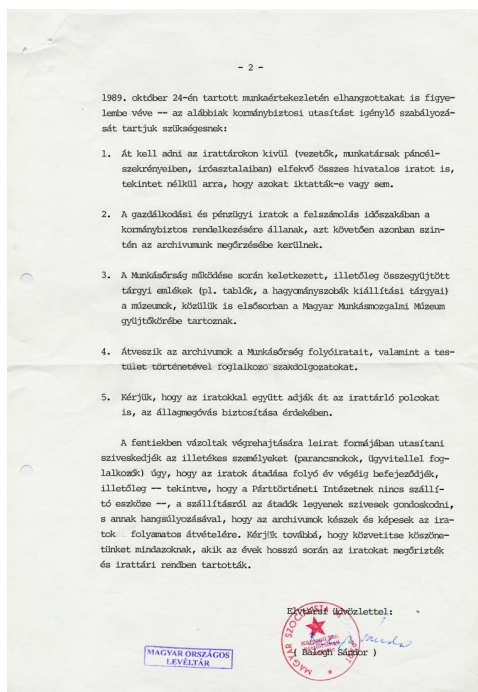
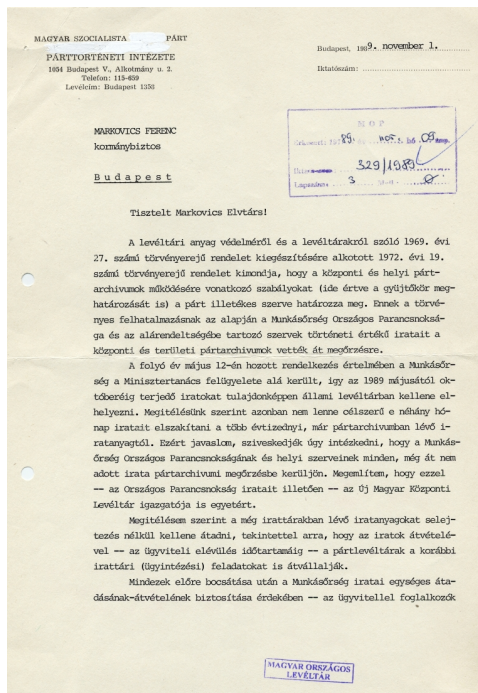
Jelzet: MNL OL XIX-A-98-880-1989 (260. d.) - Eredeti, aláírással ellátott iratok. - A feljelentés tervezetét a kormánybiztos nem írta alá, hanem kézírással az alábbi megjegyzést tette: „Először konzultációt kérek, mint ahogy azt a korábbi anyagra ráírtam.” E megjegyzését utóbb áthúzta, s az alábbi megjegyzés maradt: „L. Markovics XII. 06. Zárjuk le!”

3.

a.

Balogh Sándor, a Párttörténeti Intézet főigazgatójának levele Markovics Ferenc kormánybiztoshoz

Budapest, 1989. november 1.

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (261. d.) - Eredeti, aláírt levél.

b.

Markovics Ferenc válasza Balogh Sándornak

Budapest, 1989. november 17.

B a l o g h Sándor részére
Magyar Szocialista Párt
Párttörténeti Intézete

Tisztelt Balogh Elvtárs !

1989. november 1-én kelt levelére az alábbiakról tájékoztatom.

Utasításomra a Munkásörsg felszámolását végző bizottság -kérdésének megfelelően- a levelében foglalt szempontok szerint végzi feladatát. A volt munkásörsg iratanyag összegyűjtését, rendezését, tervszerűen végezzük. Egy-egy munkafázis lezárása után az iratok folyamatosan kerülnek átadásra az illetékes archíválásra jogosult szervezeteknek. A rendezésre kerülő anyagok között az 1989. májustól - októberig keletkezett iratok is megtalálhatók.

1./ Az irattéri és a irattárolkon kívüli hivatalos iratok gyűjtése, rendszerezése és átadása során, a felszámolást végző bizottság a munkában résztvevő pártarchivumokkal minden szinten szoros kapcsolatot tart.

2./ A gazdálkodási és pénzügyi iratok a felszámolás jelenlegi időszakában fontos munkaanyagok, így azok átadására csak a felszámolás befejezésével egyidejűleg intézkedem.

Tájékoztatom arról is, hogy a felszámolás időszakában - 1989. október 21- december 31 - keletkezett iratanyagok elkülönített kezelésére és archíválására külön utasítást adtam ki.

MAGYAR ORSZÁGOS
LEVÉLTÁR

- 2 -

3./ Levele 3. és 4. pontjában megjelölt feladatok végrehajtása kérdésének megfelelően történik. A tárgyi emlékek és folyóiratok átadása a gyűjtőkörbe tartozó muzeumoknak folyamatban van.

4./ Levele 5. pontjában foglalt kérését jelenleg nem áll módomban teljesíteni. Az irattéroló polcok, a volt Munkásörsg vagyonát képezik, így azok sorsáról csak a többi ingó-, és ingatlan vagyon átadására vagy értékesítésére hozott központi döntést követően intézkedhetem. Természetesen a 30/1969 /IX.2./ Korm.számú rendelet mellékletének 10 §-ba foglaltak szerint is jogos kérését figyelemmel kísérem és támogatom.

Végezetül kérem, hogy - a levelében kért együttműködési készség megadása mellett - a jó együttműködést az Önök részéről a továbbiakban is biztosítani szíveskedjék.

Budapest, 1989. november 17.

Elvtársi üdvözléssel:

Kapja:
1.sz.pld. Címzett
2.sz.pld. Dr. Káhlitsné
3.sz.pld. Borzák L.
4.sz.pld. Irattár
5.sz.pld. Jogi alb.

/ Mackovics-Ferenc /
kormánybiztos

Mackovics-Ferenc

MAGYAR ORSZÁGOS
LEVÉLTÁR

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (261. d.) - Eredeti, aláírt levél.

4.

a.

Körlevél a Munkásörsg iratainak megsemmisítéséről

Budapest, 1989. november 8.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HELYZETÉT
RENDEZŐ ALBIZOTTSÁG

Sz: 280/1989.

Megyei megbízott elvtársnak

Megbízott Elvtárs!

1. A felszámoló bizottság vezetőjének döntése alapján égetéssel kell megsemmisíteni a kitöltetlen személyi kartonokat, nyomtatványokat, munkásőr igazolványokat, továbbá az évközben átjelentkezett, leszerelt, elhunyt munkásőrök igazolványait. Ugyancsak égetéssel semmisítsék meg a számítógépes adatszolgáltatással összefüggő kimutatásokat, állománymérlegeket stb.

2. A társadalmi állományú munkásőrök személyi anyagának (munkásőr, személyi nyilvántartó és törzs-adatlap, munkásőreskü, kitüntetési javaslat stb.) sorsáról a közeli napokban történik intézkedés.

Budapest, 1989. november 08.

Eltvársi üdvözlettel:

(Borzák Lajos)

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (270. d.) - Eredeti, aláírással ellátott irat.

b.

A Bács-Kiskun megyei megbízott javaslata a személyi anyagok megsemmisítésére

Kecskemét, 1989. november 9.

Bács-Kiskun megye

Kecskemét

1-21/49/1989

Dósa István elvtársnak

Budapest

*Tárgy: Javaslát személyügyi anyagok
helyi megsemmisítésére*

A megyei törzsszel, a kiskunhalasi és a bajai egységparancsnokokkal ismertettük a kialakult helyzetet, jelenlegi feladatainkat. Szóba került az is, hogy a volt társadalmi állományú munkásőrök személyi anyagai várhatóan központi elhelyezésre kerülnek. Ezúton jelzem, hogy a volt munkásőrök ez ellen tiltakoznak. Mindenképpen ragaszkodnak ahhoz, hogy soha semmilyen formában ne kerülhessen anyaguk illetéktelenek kezébe. Kéri, hogy a helyszínen kerüljenek az anyagok megsemmisítésre. Javaslátukat támogatom, a végleges döntés meghozatalakor kérem annak figyelembe vételét.
Kecskemét, 1989. november 9.

Vizin Miklós s. k.

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (270. d.) - Aláírás nélküli telexüzenet, eredetileg kisbetűs mondatkezdések, hosszú ékezetek nélkül.

c.

Újabb körlevél a társadalmi állományú munkásőrök személyi anyagainak leadásáról

Budapest, 1989. november 16.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HELYZETÉT

RENDEZŐ ALBIZOTTSÁG

Szám: 435/1989.

TELEX!

Megyei megbízott elvtársnak

Állomáshelyén

Megbízott Elvtárs!

1. Dósa István elvtárs, a felszámoló bizottság vezetője döntése alapján a volt társadalmi állományú munkásörök személyi anyagait (munkásör személyi nyilvántartó és törzsadat lap, munkásöröskü, kérdőjegy, kítüntetési javaslat, stb.) a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárába kell leadni. Címe: Budapest, I. ker., Kapisztrán tér 2. szám.

Tájékoztatjuk megbízott elvtársat, egyben kérjük is, nyugtassák meg a munkásöröket arról, hogy a levéltári törvény alapján 50 évig védettek a személyi anyagok. Ez idő alatt a levéltár csak a volt munkásörök, illetve közvetlen hozzátartozóik kérésére ad ki igazolást - például a szolgálati viszonyról, kítüntetésekről stb. - az ott tárolt személyi anyag alapján.

Kérjük megbízott elvtárs intézkedését, hogy a társadalmi állomány személyi anyagait - a volt egységekét és a megyei törzsét - egy tételben szállítsák a fenti címre és jegyzőkönyvileg adják át legkésőbb 1989. december 01-ig.

2. Ugyancsak tájékoztatjuk megbízott elvtársat, hogy Dósa István elvtárs döntésének megfelelően a 10, 15, 20 éves Szolgálati Érdeméremhez járó [popup title="jutalom" format="Default click" activate="click" close text="Az 1989. október 24-ei kormánybiztosi egyeztető ülésen Borzák Lajos vetette fel a munkásör kítüntetések (kiváló munkásör, kiváló parancsnok) átadását, mondván, hogy erről korábban született döntés, illetve augusztusban biztosították a szokott 5,3 millió forintos keretet. Markovics Ferenc kormánybiztos először nem értette a felvetést, majd később visszatérve az ügyre szinte felháborodva mondta: „jobban morfondírozok ezen a kiváló munkásör dolgon. Tudniillik: megszűnt. Az teljesen más, hogy a szolgálatért, az 5–10–15 éves szolgálatért megkapják, de kérem szépen. Már amikor megszűnt a harmincas törvény [1989/XXX. tv.] értelmében, akkor most még a kiváló munkásör emléklévényt adjuk oda?!” A polémia Dósa István is beszállt, s a közölt dokumentum is ennek megfelelően fogalmaz. Dósa elismerte, hogy „itt olyan abszurd helyzet áll elő, hogy egy nem létező személyt egy nem létező kítüntetéssel ismerjük el. Szóval nem éri meg, nem lesz ennek sem erkölcsi sem egyéb hatása [Borzák ut. ezzel érvelt.] A szolgálati érdemérem az más. Az 5, 10, 15, 20, 25 és 30 éve szolgálatért adatik, ami jár a munkásörnek. A Munkásör Emlékérem kítüntetést pedig pénz nélkül egy munkásöri szolgálat befejezéseként. Tehát én ezt a kettőt el tudom képzelni. A vita végén Fehér Béla (Dósa bizottsági helyettese) javaslatára a Kiváló munkásör kítüntetés kiadását pénz nélkül fogadták el. „Markovics elvtárs: Pénz nélkül adjuk oda. Ez a ti dolgotok, belső ügy.” (MNL OL XIX-A-98-1989 (288. d.))” összege azonos a társadalmi és hivatásos állomány esetében.

Budapest, 1989. november 16.

Eltvársi üdvözléssel:

(Borzák Lajos)

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989-MUNK/10. (269. d.) - Eredeti, aláírással ellátott irat.

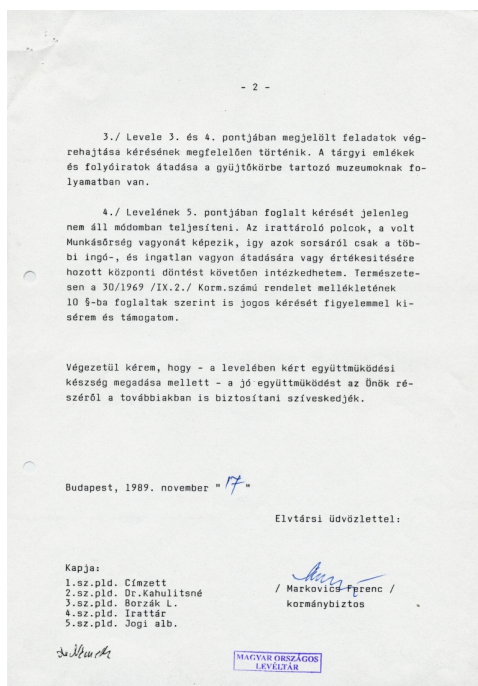
5.

A Felszámoló Bizottság döntései a pénzügyi, irattári szabályozásról

Budapest, 1989. november 20. - 27.

a.

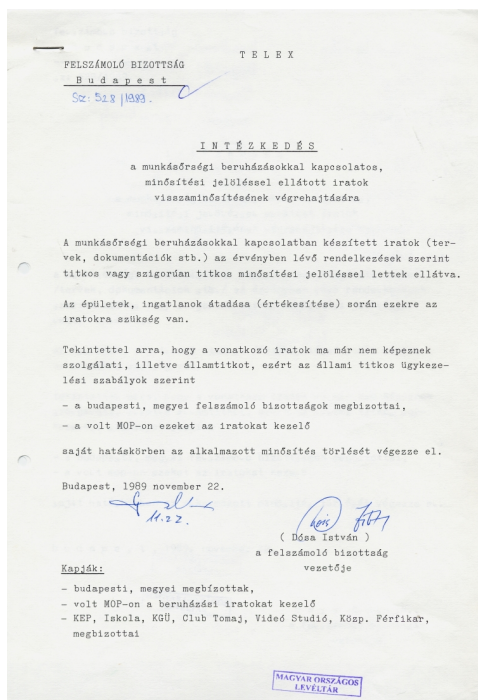
1989. november 20.

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (261. d.) - Eredeti, aláírásokkal ellátott irat.

b.

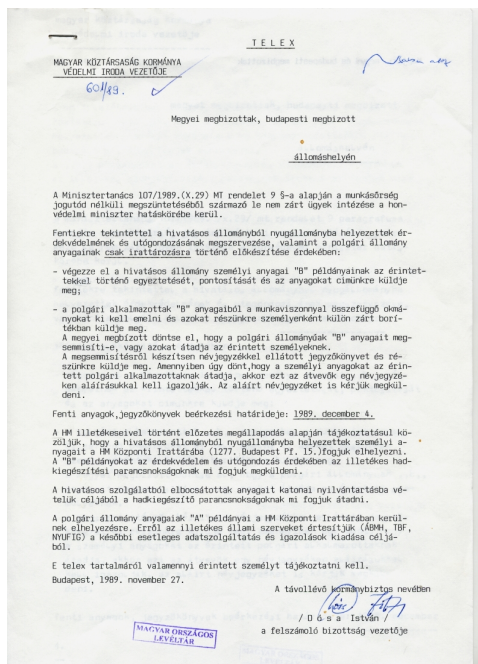
1989. november 22.

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (261. d.) - Eredeti, aláírásokkal ellátott irat.

c.

1989. november 27.

Jelzet: MNL OL XIX-A-98-1989 (261. d.) - Eredeti, aláírással ellátott irat.

Címkek:

[munkásörtség](#) [2]

[Munkásörtség Országos Parancsnoksága](#) [3]

[1989](#) [4]

[rendszerátalakítás](#) [5]

[Fót](#) [6]

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/iratmegsemmisites_a_munkasorseg_felszamolasa_idejen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/iratmegsemmisites_a_munkasorseg_felszamolasa_idejen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkasorseg>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkasorseg-orzsagos-parancsnoksaga>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1989>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendszervaltozas>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/fot>